

- першу в світі систему українсько-англійського та англо-українського перекладу ПАРС/У;
- розробляється система німецько-українського та українсько-німецького перекладу ПАРС/DU.

На особливу увагу заслуговує започаткований 1997 року Міністерством освіти України та фірмами “Лінгвістика 93” і MDM Service (м. Київ) проєкт КОПЕРНИК, що має за мету розробку й широке розповсюдження систем автоматичного перекладу, електронних словників, систем перевірки орфографії та інших інженерно-лінгвістичних продуктів.

Отже, Україна має сьогодні чітку та розгалужену систему комп’ютерних технологій, що може стати підґрунтям створення на базі термінографічних державних установ багатогалузевого **машинного фонду української мови**. Машинний фонд передбачає наявність основних лексичних, термінологічних, фразеологічних, перекладних та ін. баз даних. У співпраці лінгвістів-термінологів та фахівців з технічних дисциплін можна досягти серйозних результатів у цьому напрямку.

Спеціалісти Міжнародного слов’янського університету та члени Харківського лексикографічного товариства, що працює за сприяння Харківського державного політехнічного університету, розробляють зараз новий **перспективний проєкт “Автоматизоване робоче місце термінографа” (АРМТ)**. Цей проєкт передбачає на основі певної універсальної сукупності баз даних стандартизувати та уніфікувати весь лексикографічний процес, направити словникарську діяльність у єдине русло інтернаціоналізації електронно-словникових комплексів.

АРМТ має за мету також розробити комплекс комп’ютерних програм автоматичної обробки науково-технічних текстів (сортування, правка орфографічних, граматичних, синтаксичних помилок, морфологічний аналіз тощо).

Таким чином, пропонуємо таку **схему організації термінографічної праці в нашій країні**: державна програма термінографічної діяльності виконується різними термінографічними центрами України за нормами державного експертно-наукового контролю під керівництвом асоціації українських термінологів. Асоціація керується єдиною науковою концепцією створення термінологічних словників, використовуючи широку комп’ютеризацію термінографічної праці для створення машинного фонду української термінології, автоматизованої системи обробки науково-технічної інформації, електронно-словникових комплексів та накопичення термінологічних баз даних різних галузей науки.

УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ФАКТОР ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

© Тарас Княк, 2000

Київський національний університет

Кожна нація зобов’язана всіма доступними цивілізованими методами оберігати власний історичний простір, виділений для неї Богом та історією. В цьому її історичне покликання. Одним із невід’ємних параметрів такого простору є мова даної нації. Недаремно Ф.Розенцвейг твердить, що “мова — це щось більше, аніж кров”. Тому смертельно небезпечними є фарисейські поради про можливість утвердження в Україні

якоїсь двомовності.

Далекий від любові до українства народний депутат В.Мойсеєнко перед "конституційною ніччю" статистично переконливо довів, що українська мова за роки царських та комуністичних утисків була загнана в резервації і сьогодні недостатньо вживана в Україні для потенційної двомовності. Правда, він робить типово розмашистий більшовицький висновок: "Элементарный анализ приведенных данных говорит в пользу предложения коммунистов и их сторонников о равном государственном статусе как украинского, так и русского языка". Цитую мовою оригіналу від 22.04.1996р., аби продемонструвати той факт, що подібні діячі були, є і залишатимуться, якщо нам все одно, виключно російськомовними. Така політична наживка є нині для України особливо небезпечною, бо підтвердження статус-кво узаконить остаточне щезання мови титульної нації нашої держави, буде потужним троянським конем втрати самої державності.

Перу відомого громадського та політичного діяча України професора Івана Огієнка належить цікава книга "Наука про рідномовні обов'язки" (підзаголовок "Рідномовний катехизис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства"), де вчений з глибокою відповідальністю та тривогою дає мудрі настанови для сучасників. Спробуємо деякі з них використати як лейтмотиви для підрозділів даного дослідження.

I. "Нація, духовно об'єднана соборною глибоко розвинуеною літературною мовою, конче стане державною".

Смію твердити, що Україна ніколи не була двомовною. По суті, все, що не було україномовним, не було вкраїнським. Зрештою, якщо вже говорити про мовні реалії, то на нашому терені звучали й звучать різні мови. Так само, як і в інших країнах, які від того не стали багатомовними. До того ж Україну слід вважати досить гомогенною в плані національному, бо тут майже 3/4 населення складають українці. Слушно зауважує професор О.І.Чередниченко, що "майже 90% населення таких країн, як Нідерланди, Данія, Швеція, Норвегія і Фінляндія, поряд із рідною мовою вільно володіє і спілкується англійською. Але жоден громадянин цих країн не ставить питання про надання англійській мові офіційного статусу"[6]. Ми плутаємо часто двомовність на рівні ідіолекту, котра є в цілому бажаним явищем, свідченням та інструментом інтелектуального рівня людини, та двомовність на державному рівні. До того ж для індивіда одна мова є рідною, інша може бути офіційною, одна побутовою, інша — мова культури, одна мова даної країни, інша — іноземна, одна розмовна, інша — писемна. Отже багатомовність — категорія відносна, бо в різних умовах по-різному реалізується модальність мови, різною є семантична компетентність мовця, як і різною є соціальна інтеграція двомовного індивіда. Як би там не було, але на рівні формування складних вербальних образів чи на підсвідомому рівні якусь із мов особа реалізує порівняно краще.

А що каже світова практика соціальної диглосії? Ми проаналізували на законодавчому та фактичному рівні ситуацію в більшості типових країн, що входять до ООН [1]. Наш загальний висновок: в будь-якій країні світу (як і в найчастіше з цього приводу згадуваних Канаді, Фінляндії, Швейцарії і т.д.) офіційно декларована дво- чи багатомовність у дійсності в строгому розумінні цієї категорії не реалізується, бо на окремих найвагоміших рівнях завше домінує одна мова, котра поступово й перетворюється на єдину державну мову.

II. “Рідна мова — то найголовніший наріжний камінь існування народу як окремої нації: без окремої мови нема самостійного народу”.

Відомий демограф початку сторіччя Артур Вірт переконував у тому, що синдромами занепаду нації є зменшення народжуваності в країні, еротизація мистецтва, схиляння перед чужим та занепад національної мови [8]. Ніби про нашу сьогоднішню ситуацію в Україні сказано. Всі фактори мають окреме походження, але спільний сумний фінал. Тому слід негайно вживати превентивні заходи на всіх державних рівнях. Для України особливо показовим є явище поступової втрати позитивів української мови, штучно формованого її відставання від потреб суспільства, нереалізованості декларацій про державну її підтримку, “музейності” 10-ї статті Конституції України.

Цікаве спостереження: на президентських виборах більшість російськомовного населення нашої держави підтримали кандидатуру П.Симоненка, в той час як Л.Кучма заручився підтримкою головним чином україномовного населення.

У той же час, мовна політика є концентрованим виразом стану економіки, суспільства, їх проблем та перспектив і вона має бути тим активнішою, чим гіршим є ті стани, бо мова — не лише інструмент пізнання чи комунікації, але і впливу, як ми ще недавно ad hoc казали, — агітації. Тож слушно підкреслює Максим Рильський: “Мова — не тільки знаряддя думки, а й один із чинників її”.

Загалом, можна запропонувати два етапи в нашій мовній політиці. Перший — відродження та всебічне утвердження української мови як єдиної державної, надаючи використання, в т.ч. і офіційного, іншим мовам в місцях компактного проживання меншин. Другий — окреме вирішення мовної ситуації в регіонах через 15-20 років, де рішення буде прийматися з урахуванням етнічної картини (можливо і через референдум), а потім закріплюється конституційно. Підкреслимо, що це відповідає світовому досвіду державотворення, Європейській хартії про місцеві мови і меншини, а також Конституції України, 10-а стаття якої проголошує не тільки всебічний розвиток і функціонування української мови, а й гарантує вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України. З іншого боку, згадані два етапи не можуть втілюватися нашою країною синхронно, напротивагу іншим державам з їх тривалим історичним, нерідко жорстоким досвідом державотворення, які вже забезпечили собі всі переваги та стабільність на всіх рівнях мовного вжитку. Ми ж іще повинні пройти тернистий шлях відродження та утвердження конституційно декларованої української мови.

З певною заздрістю доводиться нам пересвідчуватися у ревному ставленні наших північно-східних сусідів до статусу російської мови навіть за межами Російської Федерації. Читаємо в статті 17-й, пункті 1 “Федерального закону від 24 травня 1999 р. № 99-ФЗ “Про державну політику Російської Федерації стосовно співвітчизників за рубежом”: “Органы государственной власти Российской Федерации и органы государственной власти субъектов Российской Федерации поддерживают соотечественников в деле сохранения и развития их культурного наследия и языка, являющихся неотъемлемыми элементами самобытности соотечественников ...” Патріотизм, вартий українського наслідування. Але читаємо тут же в статті 1, пункті 2: “Под понятием соотечественники за рубежом (далее — соотечественники) подразумеваются:...лица, состоявшие в гражданстве СССР, проживающие в государствах, входивших в состав СССР, получившие гражданство этих государств или ставшие лицами без гражданства; потомки лиц, принадлежащих к вышеуказанным

групам, за исключением потомков лиц титульных наций иностранных государств (далее — потомки соотечественников)”. Отже, всі громадяни України, які народилися в колишньому ССРСР, автоматично зараховуються до “соотечественников” Російської Федерації. Для характеристики такої мовної та етнічної політики напрошується вже інший термін.

З іншого боку, мовна політика повинна реалізуватися зважено, без штучного нав’язування доктрин, бо ще ніколи в історії людства лінгвістичний диктат не давав бажаного ефекту. Показово, що останнє рішення Ради з питань мовної політики “Інформація про хід виконання постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження комплексних заходів щодо всебічного розвитку і функціонування української мови” закінчується пропозицією “про передбачення відповідальності юридичних і фізичних осіб за порушення мовного законодавства”. Слушно зауважує стосовно цього газета “День” від 27.01.2000 року: “... примусовою кількістю бажаного результату не досягнеш. Для збільшення сфери застосування української мови потрібна “якість” (у тому числі і рівня життя в країні), а ось для цього потрібна програма позитивних стимулів”. Як тут не згадати переконання Наполеона в тому, що людьми можна керувати лише двома методами: шляхом примусу або шляхом особистої вигоди. Отже, якщо відкидаємо перше, то громадянин має відчутти доцільність другого.

III. “Скільки книжних мов, стільки й народів. Не робімо з свого єдиного народу кілька народів!”

Так, як і політика взагалі, мовна політика є теж мистецтвом компромісів, проте і вона має бути єдиною в державі. Тому фіксування чи реалізація якихось регіональних особливостей, як і принципи федералізму, були б принаймні не своєчасними, надто в нинішніх умовах “паперового” статусу державності української мови.

Більше того, регіони повинні сприяти один одному в реальному втіленні засад ст.10 Конституції, аби не повторилася ситуація після I світової війни в Україні, коли українська мова йшла кількома шляхами розвитку на шкоду загальнонаціональній справі. Інакше, як пояснити поведінку, наприклад, учасників загальних зборів українського технічного товариства у Львові 29.03.1931 року про недопустимість участі в I Конгресі українських інженерів-фахівців із Радянської України? [3]. А по той бік більшовицької завіси появлялися добрі словники фахової лексики, формувалася пристойна українська термінологіка і ці процеси вимагали підтримки, бо вже через два роки словники “репресувалися”, а їх автори знищувалися, чому сприяла і їх мовчазна міжнародна ізоляція.

Зрозуміло, що наявні регіональні особливості неминуче будуть пропускатися через призму згаданої статті Конституції, але над цими особливостями повинен постійно витати ореол державності тільки української мови. Дещо наївне, але до болю оправдане запитання: “Чому ж цей ореол не витає?” Цікаво, що відповідь дає нам швейцарський журналіст у Києві Йоахим Вайдман у газеті: “Neue Züricher Zeitung” від 9. 11. 1997 року, пишучи, що Конституція залишила відкритим питання про те, на якому рівні може прийматися і з ким має погоджуватися рішення про окремі права меншин. Слушно. Народні депутати в поспіху конституційної ночі забули закласти, принаймні, бар’єри для мовного свавілля на місцях.

Між тим добре відомо, що українська мова нерівномірно поширена в регіонах. За даними опитувань, близько 50% населення України спокійно сприйняла б підвищення статусу російської мови, а 20,8% опитуваних — за визнання російської мови державною.

У південно-східних регіонах таку думку поділяє переважна більшість населення.

IV. “Своє найміцніше коріння літературна мова завжди бере з мови живої народної, але вона завжди й далека від неї”.

Саме літературна мова є одним із найвагоміших чинників, які об’єднують націю, хоча водночас багатство цієї мови залежить також від розмаїття народних варіантів, діалектів, говірок. Останні служать джерелом поповнення літературної мови. Проте помилково було би з метою “очищення” української мови масово нав’язувати мовцям штучні витвори. Хуторянські чи патріархальні потуги, хоч і віддають теплим романтизмом, у сфері літературної мови, насамперед у царині професійного спілкування, можуть завдати непоправної шкоди на шляху становлення вітчизняної науки та техніки.

V. “Хто легковажно вживає чужих слів, той сильно шкодить нормальному розвоєві своєї літературної мови”.

Висловлюємо тут наше переконання в тому, що у випадку наявності синонімічної пари “запозичення — слово рідної мови” перевагу слід віддавати власній лексичній одиниці. Не слід також забувати чи відкидати набуті традиції рідної мови. Взагалі, стосовно нинішньої ситуації в Україні слід мати на увазі та використати певний парадокс: українська термінологія, що формується, опинилася у вигідній ситуації, порівняно з іншими мовами, оскільки існує можливість врахування досвіду інших національних термінологій та уникнути їх похибок. Ми переконані також в тому, що українська термінологія повинна формуватися з урахуванням трьох факторів: досвіду найпоширеніших мов розвинутих країн світу, найперше — мов продуцентів тієї чи іншої терміносистеми; позитивної практики за останні десятиліття термінологічної школи колишнього Радянського Союзу, яка в багатьох аспектах мала місце, і досвіду українського термінотворення за останні сто років у різних регіонах України та за рубежом.

VI. “Усі вчені в усіх своїх наукових працях, а нагто в шкільних підручниках, мусять конче дотримуватися однієї для цілої нації спільної наукової термінології. Єдність наукової термінології — це сильний двигун розвитку науки, а тим самим і культури народу”.

В термінознавстві даний постулат відомий і його реалізація необхідна з погляду уніфікації термінолексики, елімінації в ній синонімії та полісемії, досягнення максимального рівня однозначності професійного спілкування. Штучні новаторства чи очищення тут неприпустимі. Так, ми могли б, наприклад, написати замість “семафор” регіональні слова “гаслівка” чи “бекета”, але дуже сумнівно, щоб ці одиниці колись прижилися б в українській термінології. Що ще дуже важливо: “семафор” фігурує нині в багатьох європейських мовах. Отже, що нам дала б подібна самоізоляція? Не будемо забувати до того ж дериваційних можливостей інтернаціоналізмів. Наприклад, якщо вживати замість “шифр” “таємноазбука”, що пропонується у відомій праці Павла Штепи “Словник чужослів”[7], то як передати процес “шифрування”? Те саме стосується слів “буфер” — “відпружничка”, “принтер” — “друкарський пристрій”, “модель”, — “зразок”, “фон” — “гло” і т.д.

Ми переконані, що кількість термінів-інтернаціоналізмів буде, безумовно, зростати. Збільшення їх кількості у сучасній мові науки та техніки також відображає тенденції міжнародного кооперування, інтеграції багатьох галузей, об’єднаних зусиль вчених та фахівців різних країн з метою високоефективного обміну досвідом та професійної комунікації. Така тенденція особливо характерна для молодих галузей науки, як,

наприклад, терміносистема інформатики. Тому й напрошується загальний висновок: почуття повного патріотизму слід раціонально поєднувати з досягненнями у розвитку всієї світової культури.

VII. "Найкорисніша для народу наукова термінологія — своя рідномовна, на засадах своєї мови опера".

Без сумніву, доцентрові тенденції в Радянському Союзі проявлялися не лише в економіці, але й у сфері лінгвістичної діяльності, надто в процесах термінотвореннях. Не припинюючи певної ролі російської мови як посередника в міжмовних контактах, з одного боку, та критично оцінюючи значну односторонність україно-російської мовної інтерференції, з іншого, зазначимо, що російська мова "подарувала" разом із новими термінами інших мов водночас чимало огріхів суб'єктивного характеру. Мали місце, наприклад, явища невідлого калькування, штучного відходу від усталених зразків дебільшості європейських мов, наявності лакун (пропусків) у терміносистемах, конструювання термінів-монстрів тощо. Якщо крім того взяти до уваги відсутність принципів стандартизації та власних стандартів на українські терміни, то стане зрозумілою ситуація, коли російські стандарти перетворювалися на своєрідне ложе Прокруста для українських терміносистем, в результаті чого нерідко подибуємо покручі з погляду норм української мови, культури мови, орфоєнії і т.д. Зауважимо тут, що необхідність формування власних українських термінологічних стандартів є для нас очевидною, що правда бажано, аби їм передували багатомовні тлумачні термінологічні словники.

VIII. "Кожний науковий термін мусить відповідати таким засадам: 1) мусить бути створений на рідномовній основі; 2) мусить найповніше віддавати вложену в нього думку; і 3) не мусить викликати ще й іншого розуміння".

Мірилом відповідності між внутрішньою формою терміна та його дефініцією пропонуємо застосовувати кількісні оцінки його вмотивованості [2]. Це водночас допомагає досить об'єктивному відбору краще побудованих термінів, сприяє нормалізації терміносистем. Завдяки такій процедурі зіставлення можна запропонувати кращі словотвірні моделі термінологічних одиниць. Наведемо тут декілька типових прикладів. В російській мові термін "виртуальная дейтаграмма" віддзеркалює чисто англійську вимову другої частини сполучення, що не є типовим для інших мов і ледве чи пасує для української мови. Більше того, пропонуємо зробити вмотивованість терміна прозорішою, адже мова йде не про дату, а про "дані". Чи не доречніше вживати одиницю "данограма"? Навіщо копіювати російські терміни "диск с программной разметкой" чи "выход из цикла", якщо вони не відбивають суті поняття, що добре реалізовано в англійських, німецьких, французьких еквівалентах. Тому ми на власну відповідальність пропонуємо відповідно "програмно секторований диск" та "завершення циклу". Варто, напевне, повернути чисто українські відповідники до "бобина" — "шпуля", до "котушка" — "навитка", до "режим" — "улад", до "мітка" — "позначка". Доцільно диференціювати значення російського "точка" на "цятка" чи "крапка" як об'єкт, що не має конкретних вимірів, та на "пункт", що означає місце розташування. Слід уникати випадків, де порушенні засади евфонії (наприклад, варто замінити російський термін "голая машина" на "порожня машина", як це звучить в англійській мові). Не слід забувати про чіткість орфоєпічної передачі іншомовного слова. Це стосується насамперед вимови "г" та "г'". Назріла потреба повернутися до справедливої традиції 20-30-х рр. в Україні, де ці звуки повністю залежали від вимоги в мові-продуценті. Тому ми

теж пропонуємо правильно вимовляти та писати звук “г” у словах “регiстр”, “магніт”, “алгоритм”, “програма”, “граматика” і т.д. З іншого боку, не слід орієнтуватися на російську мову і слід правильно вимовляти та писати “г” замість “х” у словах “голдінг”, “гітпарад”, “гоббі”, “готдог”, “гепшєнд”, “секєндгенд” і т.п.

Та скільки би ми не пропонували окремих слововживань, останнє та вирішальнє слово залишається за мовним узусом.

Отже, вчені теоретизування залишатимуться лише для архівів, “гласом волаючого в пустелі”, якщо не буде запропоновано соціологічних, фінансово-економічних та політичних механізмів їх реалізації на практиці.

IX. “Недержавний народ, що прагне стати державним, мусить заздалегідь пильно вироблювати собі й найрізнішу технічну термінологію цілого державного життя: комунікаційну, військову, правничу, урядову, канцелярійну, шкільну й т.ін.”

Заздрість може викликати відповідальнє ставлення наших російських сусідів до поширення їх мови в різних регіонах світу. Так, 3-4 листопада 1999 року в Мінську в приміщенні Виконкому СНД відбулося експертнє засідання повноважних представників держав СНД з метою обговорення проекту “Конвенції СНД про статус російської мови”, підготовленого фахівцями Російської Федерації. В статті даного проекту, між іншим, записано: “Русский язык признается на территории Договаривающихся Сторон в качестве средства национального общения в традиционно устоявшихся сферах межнационального взаимодействия”. До цих сфер автори насамперед відносять такі галузі професійного спілкування, як засоби комунікації, транспорту, радіо, телебачення, спілкування з іншими державами за межами СНД.

Фактичний статус української мови значною мірою не відповідає її конституційному статусу державної мови України. Можна назвати цілу низку причин.

По-перше, українська мова є функціонально неповною, бо такі важливі сфери, як наука, освіта, медицина, військова справа, спорт та ряд інших досі не забезпечені належною українською лексикографічною підтримкою. Франція, наприклад, має сучасний і функціонально повний національний мовний фонд обсягом у 150 млн. слововживань. Вітчизняного аналогу Україна не має.

По-друге, за словниками українська мова має дуже обмежений вихід на інші мови світу. Як твердять фахівці, лексикографічна база України сьогодні забезпечує вихід лише на 15 мов світу. Російська мова має словниковий вихід на 119 мов світу.

По-третє, українська мова обмежено представлена в друкованій продукції. Фонди бібліотек України є російськомовними приблизно на 80%. Аналогічна ситуація і на видавничому ринку, до того ж за останні роки вона навіть погіршується. Є, щоправда, мізерні зрушення на телебаченні та радіомовленні України.

По-четверте, зміни правопису української мови, що мали місце після 1991 року, адекватно не відображені в авторитетних лексикографічних працях. Це ускладнює діловодство і вносить певну напруженість. Якщо в Росії щорічний тираж видання правописних словників досягає 9 млн. примірників, то в Україні ще в 1994 році було видано єдиний нормативний словник — “Орфографічний словник української мови”[5] на 120тис. слів. Відтоді він не перевидавався.

По-п’яте, українська мова вкрай обмежено представлена в комп’ютерних мережах. В Internet діють лише декілька україномовних серверів, серед яких можна виділити насамперед сервери Верховної Ради та Ради національної безпеки і оборони України.

По-шосте, відставання розвитку української мови стримує розробку інтелектуальних

комп'ютерно-інформаційних систем. Обмежено також можливості щодо створення інформаційно-пошукових, аналітичних систем підтримки прийняття рішень. На жаль, сьогодні закладається стратегічне відставання України у такій важливій галузі, як системи штучного інтелекту — галузі, яка визначатиме науково-технічний прогрес на ближче майбутнє. Разом з тим, потужна словникова база є основою інтелектуальних комп'ютерно-інформаційних систем обробки мови, які набули поширення в світі. Відповідні програмні засоби створюються на основі державної мови. Для англійської, російської та багатьох інших поширених мов світу базові продукти вже створено. Відома інформаційна лінгвістична система Systran включає біля 20 мов, в тому числі і російську. Для підтримки української мови створено не багато — це автокоректори та дуже недосконалі автоперекладачі з англійської та російської мов.

Тому можна зрозуміти тривогу покійного заступника Секретаря РНБО Олександра Розумкова, який у зверненні до Президента наприкінці 1998 року пише, що “сьогодні треба перейти від організаційних заходів (які несуть з собою певний конфліктний потенціал) до неконфліктних шляхів підтримки української мови і поширення її використання. Це, насамперед, розвиток словникової бази державної мови. Тут Україна явно відстає, причому у порівнянні навіть із її сусідами”.

Х. “Усі інтелігенти вільних професій мусять дбати про добрий розвиток своєї фахової термінології”.

Дійсно, без патріотичних поривань і починань самих фахівців неможливо сформувати українські терміносистеми, які би відповідали сучасним вимогам. Наприклад, якщо нині пригальмована реалізація програми “Словники України”, якій не допомогла і Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 1997р. за № 998, то чому би вузівським фахівцям спільно з лінгвістами не написати до використовуваних російськомовних підручників своєрідні термінологічні російсько-українські вокабулярії? Допоміг би тут і комп'ютерний варіант серії “Словники України”, який би створив основу для розробки комп'ютерного семантичного словника української мови, а це — основа для побудови всіх інтелектуальних систем, для виявлення інформації із україномовних текстів. Такий значно дешевший та оперативніший словник було б використано і для розвитку нових криптографічних методів.

Вельми доцільно було б створити “Комісію оперативного мовного реагування”, до повноважень якої входив би аналіз та соціально-наукова оцінка найновіших мовних явищ і лексичних одиниць, які стихійно виникають у сучасній українській мові. Ця чи аналогічна комісія мала би взяти під контроль видання галузевих словників, офіційно рекомендуючи їх до друку. Якщо ж такої рекомендації немає, словники вважаються авторською працею і нормативно-рекомендаційної чинності не мають.

Нарешті, наші владні структури мають подати приклад послідовних, принципових, неконфліктних кроків всебічного утвердження української мови, домогтися насамперед її інтенсивного, а не екстенсивного розповсюдження, бо одні організаційні заходи — директивне впровадження української мови, зменшення числа російських шкіл і класів, скорочення навчальних годин, відведених на вивчення російської мови, переведення її до категорії іноземних мов, навчання російській мові за окрему платню — загалом негативно сприймається населенням, посилюють соціальну напругу. Можливість підходу, побудованого на форсуванні соціолінгвістичних процесів (а це переважно екстенсивний підхід) вже майже вичерпано. Разом з тим доцільно розробити спільно з російською стороною узгоджену програму дій з метою предметного забезпечення

мовних потреб українців у Росії та росіян в Україні.

До практичних кроків задля утвердження державності української мови варто віднести практику формування україномовних державних стандартів, створення комп'ютерного термінологічного банку даних, заснування державного Фонду українського словникарства і т.д. Пора би нашим лінгвістам запропонувати владним структурам з урахуванням світового досвіду (наприклад, мовної реорганізації в Чехії, Румунії 20-х років цього сторіччя, Ізраїлю після 1949 року і т.п.) запропонувати поетапний алгоритм таких можливих і доцільних кроків. Все це можна обговорити, поєднавши зусилля фахівців, на загальнодержавній максимально прагматичній конференції.

В усякому разі, настала пора запропонувати детальну послідовність дій у часі та просторі стосовно реальних акцій мовної політики в Україні. Час безплідних теоретизувань та мітингового донкіхотства канув у Лету. Ситуація не залишає для нас вибору. На лінгвістів України покладається велике соціально-політичне завдання: створити систему механізмів для реалізації постулатів ст.10 Конституції України, без чого державотворчі процеси в нашій державі стають небезпечною суспільною фікцією. Будемо ж гідні цього високого покликання! Як каже арабське прислів'я: "Краще запалити маленьку свічку, аніж увесь вік проклинати темряву".

1. Кияк Тарас. *Державна двомовність — міфи та реальність / Українська термінологія і сучасність.* — К.: НАН України, 1998. 2. Кияк Т.Р. *Количественные и качественные характеристики лингвистических единиц.* Л.: Высшая школа, 1987. 3. *1 Конгрес українських інженерів в днях 15 і 16 травня 1932р. у Львові. Накладом українського технічного товариства у Львові.* 1933, с.4-5. 4. Огієнко Іван. *Наука про рідномовні обов'язки.* — Жовква: друкарня о. Василіяк, 1936. 5. *Орфографічний словник української мови.* — К.: Наукова думка, 1994. 6. Чередниченко О.І. *Взаємодія мов, двомовність і мовленнєва культура / Мови європейського культурного ареалу, розвиток і взаємодія.* — К.: Довіра, 1995, с.108. 7. Штена Павло. *Словник чужослів.* — Торонто, 1977. 8. Arthur Virth. *Das Auf und Ab der Volker.* — Berlin, 1916.

ПРО СУЧАСНИЙ СТАН УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ (на прикладі лісотехнічної)

© Нестор Библюк, Роман Рожанківський*, 2000

Український державний лісотехнічний університет, Львів

*Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології, Львів

Лісотехнічна термінологія дуже обсяжна, бо залучає не лише вузькоспеціальну термінологію лісового господарства, лісосатівлі, деревооброблення, виробництва деревинної продукції тощо, але й термінологію транспорту й шляхів, машинобудування, приладобудування, засобів автоматизації та обчислювальної техніки, картографії, екології тощо й, звичайно, загальнотехнічну. Тому наведені висліди аналізу лісотехнічної термінології відображають теперішній стан української термінології загалом.

Метою аналізу було виявити невмотивовані "запозичення", передусім з російської мови чи через російську мову, за наявності інших цілком українських відповідників, бо саме маса таких "запозичених" термінів - це головна причина неусталеності української термінології та наявності суржикової фахової мови.

За об'єкти аналізу взято п'ять державних стандартів України - з лісосатівлі [ЛЗ], меліоративних машин [ММ], зубчастих та фрикційних передач [ПЗ], пневматичних шин [ШП], сертифікації [Се] та чотири термінологічні словники - лісотехнічний [ЛТ], дослідження операцій [ДО], два автошляхові [АШ]. Усе це видання 1992-1999 років. Українські відповідники взято для порівняння з термінологічного словника І.Шелудька